

Nogmaals ‘Walewein van Melle’ en de Vlaams-Keltische contacten

Lauran Toorians

1. *Het probleem: Walewein is Gwalchmai niet*

‘Ronduit raadselachtig,’ noemt Maartje Draak het voorkomen van een aantal historische Waleweinen in Vlaanderen die geboren moeten zijn vóór de verschijningsdatum van Galfried van Monmouths *Historia Regum Britanniae* (1138).¹ De mogelijke oplossing, die zij voorzichtig oppert voor het probleem dat hierdoor bestaat, is dat deze naam via de Vlamingen die zich sinds 1108 in het zuiden van Wales hadden gevestigd naar de Nederlanden zou kunnen zijn gekomen.² Deze voorzichtige suggestie werd later door W.P. Gerritsen in een artikel uitgewerkt, en leidde hem tot de conclusie dat er mogelijk al rond 1100 een Nederlandse Arturtraditie heeft bestaan.³ Sinds het verschijnen van dit uitputtende artikel, wordt deze kwestie wel aangeduid met de benaming ‘Walewein van Melle’. Naamgever is de Walewein van Melle die optrad als één van de getuigen in een schenkingsoorkonde uit 1118.⁴

¹ A.M.E. Draak, *Onderzoekingen over de Roman van Walewein (Met aanvullend hoofdstuk over ‘Het Walewein onderzoek sinds 1936’)* (Groningen & Amsterdam 1975) 230.

Dit artikel verscheen eerder in *Queeste* 2 (1995) 97-112. De tekst is hier slechts op enkele minieme (niet-inhoudelijke) punten aangepast. Wel zijn hier en daar de noten aangevuld met verwijzingen naar relevante literatuur die sinds 1995 verscheen en is een korte slotbeschouwing toegevoegd.

² Draak, *Onderzoekingen*, 230. Het pionierswerk op dit gebied werd verricht door Th.M. Chotzen. Specifiek over deze Vlaamse nederzetting: Lauran Toorians, ‘Wizo Flandrensis and the Flemish settlement in Pembrokeshire’, *Cambridge Medieval Celtic Studies* 20 (1990) 99-118; en eadem, ‘Flemish in Wales’ in Glanville Price (ed.), *Languages in Britain & Ireland* (Oxford 2000) 184-186, en de daar aangehaalde literatuur.

³ W.P. Gerritsen, ‘Walewein van Melle (anno 1118) en de Oudnederlandse Arturliteratuur’, *Naamkunde* 16 (1984) 115-134. In dit artikel ook de verwijzingen naar de edities van de desbetreffende oorkonden waarin de vier Vlaamse Waleweinen voorkomen, de discussie daaromtrent, en de verdere literatuur over ‘Arturamen’ in de Nederlanden. Een (ook door Gerritsen genoemd) belangrijk artikel over deze problematiek is dat van Pierre Gallais, ‘Bleheri, la cour de Poitiers et la diffusion des récits Arthuriens sur le continent’, *Actes du septième congrès national. Société française de littérature comparée* (Poitiers 1965 = Paris 1967) 47-79 (en vooral 61-70). Later verschenen nog Veerle Uyttersprot, ‘Arturamen tot 1300’, in W. Verbeke, J. Janssens & M. Smeyers (eds), *Arturus rex I: catalogus. Koning Artur en de Nederlanden / La Matière de Bretagne et les anciens Pays-Bas* (Leuven 1987) 113-118 (zie ook pp. 105-109); P. Avonds, ‘Waar blijven dan toch Bohort, Galaad, Perceval en de anderen? De verspreiding van de Arturepiek in Brabant (twaalfde-begin veertiende eeuw)’ in J.D. Janssens (red.), *Op avontuur. Middeleeuwse epiek in de Lage Landen*. Nederlandse literatuur in de middeleeuwen 18 (1998) 37-49, 285-293; en eadem, *Koning Artur in Brabant (12de-14de eeuw)*. *Studies over ridderscultuur en vorstenideologie*. Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten. Klasse der Letteren 61, Nr 167 (Brussel 1999) (zie vooral pp. 51-67). Specifiek over de Roman van Walewein handelt de dissertatie van Veerle Uyttersprot, ‘*Entie hoofsche Walewein, zijn gheselle was daer ne ghein*’. *Ironie en het Walewein-beeld in de ‘Roman van Walewein’ en in de Europese middeleeuwse Arturliteratuur* (Brussel 2004).

Opvallend is dat de naam niet voorkomt in (Bretonstalig) Bretagne. De door Gerritsen in noot 20 van zijn artikel geciteerde Oudbretonse vormen ‘*Ualcmoel* (var. *Ualtmoe*)’ zijn niet relevant, want niet verwant aan Wels Gwalchmai. (Voor de Welse vorm, zie Rachel Bromwich (ed.), *Trioedd Ynys Prydein. The Welsh Triads* (Cardiff 1978) 371-371. Over de Bretonse vorm verschil ik met haar van mening.)

⁴ De naam Walewein verschijnt in de oorkonde als *Vualauuaynus* (i.e. *Walawaynus*). Elders in Vlaamse oorkonden vinden we o.a. de vormen *Walewain*, *Walewainus*, *Walwain*. Voor een uitvoerige bespreking en verdere literatuur, zie het in noot 3 genoemde artikel van Gerritsen. Toe te voegen is nog K.G. van Acker,

Deze conclusie van Gerritsen, dat er in de Nederlanden een zogenaamde pre-Galfridische Arturtraditie zou hebben bestaan, is – evenals de door Maartje Draak uitgesproken verbazing van vele Arturisten – evenwel gebaseerd op de veronderstelling dat *Walewein* (evenals *Gauvain*, *Gawain*, enz.) niet alleen dezelfde verhaalpersoon representeert als de Middelwelse held *Gwalchmai*, maar dat beide namen ook in taalkundig opzicht aan elkaar verwant zijn. Dit laatste is echter niet het geval.⁵ De verhaaltechnische gelijkstelling van beide namen berust op hun (toevallige) overeenkomst in klank, en dit opent opnieuw de vraag naar de herkomst van de naam *Walewein*. Tevens betekent dit, dat het voorkomen van de naam *Walewein* rond 1100 niet als een argument kan gelden voor het bestaan van een pre-Galfridische Arturtraditie in de Nederlanden.

Desalniettemin blijft de Vlaamse aanwezigheid in het zuidwesten van Wales een context bieden waarin Vlamingen met de Welse Arturtraditie in aanraking konden komen.⁶ Het ligt dan ook voor de hand te veronderstellen dat het daar is geweest dat de namen *Walewein* en *Gwalchmai* voor het eerst aan elkaar werden gelijkgesteld. Mogelijk kan de naam *Walewein* dan wel worden beschouwd als een Vlaamse bijdrage aan het namenbestand in de Arturromans. Om dit alles aannemelijk te maken – bewijzen zal hier nauwelijks mogelijk zijn – wil ik in dit artikel allereerst de naam *Walewein* in zijn taal- en naamkundige context nader bezien. Bij wijze van zijsprong volgt daarop ook een korte beschouwing over de naam van een andere Arturheld, *Bedevere*. Over de Vlamingen in Pembrokeshire (Zuidwest-Wales) valt weinig nieuws te zeggen. Een groot aantal van hen nam deel aan de Anglo-Normandische verovering van Ierland, en het zijn de Vlamingen die zich rond 1200 in Dublin bevonden die een verrassend licht werpen op de vraag wat dit eigenlijk voor mensen waren. In een laatste paragraaf zal tenslotte worden gewezen op het culturele belang van enerzijds de waarschijnlijk vrij algemene meertaligheid in Pembrokeshire, en anderzijds de rol van beroepsmatige tolken in deze multi-culturele samenleving. De uitwisseling van zowel verhaalstof als van persoonsnamen zal in deze omgeving zeker tot de mogelijkheden hebben behoord.

‘Neen toch, opnieuw *Walewein* van Melle?’ *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent* N.R. 40 (1986) 41-46 (vooral over de diplomatieke aspecten van de oorkonde).

⁵ Op deze plaats wil ik graag mijn dank uitspreken aan Dr Rachel Bromwich uit Aberystwyth, die zo vriendelijk was mijn vermoedens omtrent dit probleem in een brief te bevestigen. In dit artikel gebruik ik verder de moderne Nederlandse vorm ‘*Walewein*’ als verzamelnaam voor de hele reeks varianten waarin deze naam in de diverse Arturromans voorkomt. Afzonderlijke vormen worden geïmpliceerd of anderszins gespecificeerd in de tekst.

⁶ De term ‘Vlamingen’ wordt hier vrij los gehanteerd en berust in eerste instantie op het taalgebruik van de bronnen. Cf. Laurant Toorians, ‘Twelfth-century Flemish settlements in Scotland’ in Grant G. Simpson (ed.), *Scotland and the Low Countries, 1124-1994* (Edinburgh 1995) 1-14. Deze tekst, oorspronkelijk een lezing voor het ‘Third Mackie Symposium for historical study of Scotland’s overseas links: Scotland and the Low Countries’ (Aberdeen, 19-21 september 1992) verscheen in licht gewijzigde vorm en uitgebreid met een ‘Handlist of Flemings in Scotland in the twelfth and thirteenth century’ tevens in de *Revue Belge de Philologie et d’Histoire* 74 (1996) 659-693. (Recentere en met verdere literatuurverwijzingen: Toorians, ‘Vlaamse nederzettingen in Keltische gebieden’ in eadem (red.), *Kelten en de Nederlanden van prehistorie tot heden*. Orbis Linguarum 1 (Leuven 1998) 69-73.) Het viel mij op dat in de medioneerlandistiek geen onderscheid wordt gemaakt tussen de begrippen ‘Brits’ en ‘Engels’. In de keltistiek wordt de term ‘Brits’ specifiek gebruikt voor de inheems Keltische taal ten tijde van de Romeinse overheersing. De daaruit ontwikkelde talen Wels, Cornisch en Bretons (en hun culturen) worden gezamenlijk ook wel (Neo-)Brits genoemd. De term staat hiermee dus lijnrecht tegenover het begrip ‘Engels’. Groot-Brittannië is het eiland waarop Engeland ligt, de term ‘Britse Eilanden’ impliceert ook Ierland en het Eiland Man. Slordigheid met deze nomenclatuur leidt tot veel misverstanden.

2. Walewein

De oorspronkelijke vorm van de naam Walewein, zoals Galfried die kende toen hij zijn *Historia* schreef, lijkt *Gualguainus* te zijn geweest. De (verhaal)persoon is een neef van koning Artur, en hij speelt in de latere Arturtraditie een belangrijke rol. Het is duidelijk en onomstreden dat Galfrieds *Gualguainus* de rol speelt van de figuur die in de Welse Arturliteratuur *Gwalchmai* heet, ook al is over die rol feitelijk erg weinig bekend.⁷ Het gegeven dat beide verhaalpersonen elkaars equivalent zijn, impliceert echter nog niet dat beide namen ook taalkundig aan elkaar verwant zijn.

Het is algemeen aanvaard dat alle naamvormen waaronder deze persoon in de Arturromans in verschillende talen figureert, direct zijn afgeleid van Galfrieds *Gualguainus*. We hebben het dan over vormen als bijvoorbeeld *Gawain* (Engels), *Gauvain* (Frans) en *Gawan* (Duits). Bovendien vormt deze naam een goed Romaans equivalent voor het Vlaamse *Walwain(us)*. Dit deel van het verhaal levert dan ook geen problemen op. Dat ligt anders met de relatie tussen de taalvormen *Gwalchmai* en *Gualguainus*. Hier kan met geen enkele bekende vorm van fonemische aanpassing of vervanging aannemelijk worden gemaakt dat het in dit geval om een rechtstreekse ontlening gaat. Het is dan ook veel waarschijnlijker dat we hier een tamelijk willekeurige gelijkschakeling zien van twee reeds bestaande namen. Daarbij zal dan wel een associatieve klankovereenkomst een rol hebben gespeeld. Als motief voor een dergelijke vervanging moeten we waarschijnlijk denken aan zoiets als uitspraakproblemen bij de ‘doorsnee’ Anglo-Normandiër. Vergelijkbaar is de vervanging van het onwelgevoeglijk klinkende *Myrddin* (dat teveel klonk als Frans *merde*) door *Merlinus*, of de vervanging van de inheems Welse naam *Peredur* door *Perceval*, en misschien ook *Owain / Yvain*, waar mogelijk de klankovereenkomst met *Ivo(nis)* de doorslag gaf voor de vorm met *Y*.⁸ Wel is het zo dat Galfrieds werk direct na verschijnen erg populair werd, waardoor ook in Wales zelf de vorm *Gualguainus* algemeen werd geaccepteerd als equivalent voor *Gwalchmai*.

Dat de naam *Gualguainus* zelf (ook in Wales) al eerder bekend was, en niet door Galfried werd bedacht, blijkt uit de pre-Galfridische vermelding van een *Walwen* in Wales. In 1125 maakt Willem van Malmesbury namelijk melding van de ontdekking van ‘het graf van Walwen’ (*sepulchrum Walwen*).⁹ En dit vermeende graf brengt ons dan weer terug bij een mogelijke relatie met Vlaanderen.

Mogelijk doelde Willem van Malmesbury namelijk op het huidige Walwyn’s Castle, dat in feite waarschijnlijk een kleine heuveltopversterking uit een onbekend, maar veel ouder, verleden is (de Ordnance Survey vermeldt de site als *Earthworks*), of

⁷ Voor de Welse Arturtraditie bestaat er sinds enige tijd een uitstekend naslagwerk: Rachel Bromwich, A.O.H. Jarman & Brinley F. Roberts (eds), *The Arthur of the Welsh. The Arthurian Legend in Medieval Welsh Literature* (Cardiff 1991). Zie ook O.J. Padel, *Arthur in Medieval Welsh Literature* (Cardiff 2000). Voor een beknopte samenvatting in het Nederlands, inclusief vertalingen van de belangrijkste bronnen, zie ook Laurant Toorians, ‘Arthur in de vroegmiddeleeuwse traditie in Wales’, *Kruispunt* 188 (Brugge, maart 2002) 102-142.

⁸ De enige heilige die als mogelijke naamgever in aanmerking komt is de St Ivo wiens gebeente ca 1001 werd ontdekt in het Engelse plaatsje Slepe, dat sinds die tijd St. Ives heet. (De Bretonse St Ivo, patroon van de advocaten, leefde van 1253 tot 1303 en komt om reden van de chronologie niet in aanmerking.) Het opmerkelijke hiervan is nu, dat Slepe / St. Ives in het oude graafschap van Huntingdon ligt (nu deel van Cambridgeshire). Al sinds 1066 bevonden zich hier veel Vlamingen, en later rekruteerde David I, koning van Schotland en heer van ‘the Honour of Huntingdon’, in dit gebied burgers voor zijn nieuwe steden (de *royal burghs*) en kolonisten voor zijn ontginningen in Schotland. Verder lijkt tot nog toe ook buiten de discussie gebleven dat een van de pairs of paladijnen van Karel de Grote Ivo heette.

⁹ Willelmi Malmesbiriensis, *De gestis regum Anglorum*. Ed. by William Stubbs (London 1887) II, 342. Zie ook Gerritsen, ‘Walewein van Melle’ (als in noot.3), 125.

anders een plek daar dicht in de buurt.¹⁰ Walwyn's Castle ligt aan een riviertje dat uitmondt in de Sandyhaven Pill, zes kilometer noordwestelijk van Milford Haven in het deel van Pembrokeshire dat in deze cruciale periode in Anglo-Normandische handen was en waar zich zoveel Vlamingen bevonden dat de term 'Anglo-Vlaams' wellicht van toepassing is.

De Welse naam voor Walwyn's Castle is Castell Gwalchmai, maar het valt in dit geval moeilijk uit te maken of de Welse of juist de niet-Welse naam er eerst was. Wel kende de Welse traditie al een andere locatie voor het graf van Gwalchmai, zodat in elk geval Willems bericht over deze ontdekking en de identificatie daarvan secundair lijken. In ieder geval laat dit toponiemenpaar zien dat de namen *Walwyn* en *Gwalchmai* werden beschouwd als equivalenten van elkaar.

Misschien is het zelfs wel hier geweest, dat de identificatie van de beide namen voor het eerst tot stand werd gebracht. Als mogelijke 'bron' voor de naamgeving van de Vlaamse Walewein uit de aanhef van dit artikel – evenals voor een deel van zijn Noordwest-Franse naamgenoten – is dat nog steeds te laat. Maar het is toch interessant even stil te staan bij de verschillende schrijfwijzen waarin de naam van Walwyn's Castle is overgeleverd.¹¹ De vroegste vermeldingen dateren uit 1290 en luiden *Castle Gaweyn*, *Castle Gawain*, *Castle Walwayn* en *Walwany Castle*. Al deze vormen komen later met kleine variaties terug, en voor ons betoog zijn daarvan vooral de volgende interessant: *Walewynecastle* (1307), *Wallewen Castell* (1481), *Wallewynscastell* (1483) en *Wallewynescastell* (1484), die allemaal de Nederlandse vorm 'Walewein' laten zien, met epenthetische vocaal tussen *l* en *w*.¹²

Hier lijkt dus de Vlaamse aanwezigheid zijn stempel te hebben gedrukt op een toponiem in Wales. En als hier ook de gelijkstelling tussen de namen Gwalchmai en Walewein tot stand kwam, wat ligt dan meer voor de hand dan te veronderstellen dat het juist via de aanwezigheid van grote aantallen Vlamingen en Normandiërs (en Engelsen) in dit gebied was, dat de naam Walewein in Wales terecht kwam? Of het Vlaamse element daarin de doorslag gaf, valt niet met zekerheid te beslissen. In de streek was veeltaligheid de regel en zullen vormen met en zonder epenthetische vocaal naast elkaar hebben bestaan. De overgeleverde oudere vormen van de plaatsnaam Walwyn's Castle laten dat ook duidelijk zien.

De oorsprong van de naam Walewein (*Gualguainus*) blijft hiermee onopgelost.¹³ Aangezien echter de eerste Vlamingen in zuidwestelijk Wales pas

¹⁰ Patrick Sims-Williams, 'The early Welsh Arthurian poems' in *The Arthur of the Welsh* (als in noot 7), 50 en 68 noot 99, betwijfelt of Willem van Malmesbury wel op Walwyn's Castle kan doelen omdat dit niet 'op' de kust ligt. Maar Walwyn's Castle heet dan ook 'Waleweins kasteel' en wat ligt dan meer voor de hand dan een graf dat in de nabijheid wordt ontdekt als 'Waleweins graf' te beschouwen?

¹¹ Zie hiervoor B.G. Charles, *Non-Celtic Place-Names in Wales* (Londen 1938) 87-88.

¹² Voor het belang van deze epenthetische vocaal als typisch Nederlands verschijnsel, zie Gerritsen, 'Walewein van Melle' (als in noot.3) 134. Opmerkelijk is natuurlijk ook de hoge frequentie van vormen met initiële *w-*, die eerder op een Germaanse dan op een Romaanse of een Welse oorsprong duidt. Probleem hierbij is echter dat bij Germaanse leenwoorden in het Normandisch de initiële *w-* vaak bleef gehandhaafd. (Zie ook noot 16.)

¹³ Een algemeen geaccepteerde etymologie voor de naam is tot op heden niet voorgesteld. Op grond van de gelijkenis met de Oudengelse naam *Wealdwine* wordt de naam wel geïnterpreteerd als een samenstelling van *wald* 'macht, heerschappij' en *wine* 'vriend'. Zie hiervoor J. van der Schaar, *Woordenboek van voornamen*. Prisma handwoordenboek (Utrecht / Antwerpen 1984; oorspr. 1964) 353; en ook A. Huizinga, *Encyclopedie van voornamen* (Amsterdam 1957) 227. Een afleiding van de heiligennaam Wolbodo (Huizinga) lijkt mij minder aannemelijk. Waarschijnlijker is dan weer de vernoeming naar een andere heilige, die beide auteurs wel noemen, maar niet in verband brengen met Walewein: Walo (vgl. Oudhoogduits *wal(a)h* 'vreemdeling'). Deze zou een kleinzoon zijn geweest van Karel Martel, trad op als legeraanvoerder onder Karel de Grote, en was abt van Corbie van 826 tot aan zijn dood in (835 of) 836

arriveerden toen de eerste Waleweinen in het (noord)westen van Frankrijk en in Vlaanderen al waren gedoopt, kan de conclusie niet anders zijn dan dat de naam vanuit het Europese vasteland in Wales werd geïntroduceerd, en daar (door of onder invloed van Willem van Malmesbury?) werd gelijkgesteld met de Welse naam Gwalchmai. Toen deze gelijkstelling van beide namen eenmaal had plaatsgevonden, werd het ook vanzelfsprekend om de naam van de Welse Arturheld Gwalchmai hierbij te laten aansluiten. Daarmee werd Walewein (*Gualguainus*) opgenomen in het repertorium van 'Arturnamen'. De noodzaak om op basis van die vroege Waleweinen al rond 1100 het bestaan van een Vlaamse Arturtraditie te veronderstellen, is hiermee vervallen. Deze Waleweinen werden gedoopt met een inheemse naam die op dat ogenblik nog geen enkele associatie had met Artur en diens helden.

Daar ook Gwalchmai in het Wels normaal als persoonsnaam kon voorkomen, is het zelfs niet noodzakelijk dat de gelijkstelling van de namen Walewein en Gwalchmai plaatsvond in een literaire (Artur-)context. De aard van de vertaling is daarmee uitstekend vergelijkbaar met het gegeven dat in de zeventiende eeuw de Nederlanders hun belangrijkste Chinese tegenstander bij de inname van Formosa de naam *Coxinga* gaven. Deze naam – die ook in andere Europese bronnen werd overgenomen – is de 'vertaling' van de Chinese erenaam of titel *Guoxingye*, 'Heer met de keizerlijke achternaam'.¹⁴ Overeenkomst in klank was het enige motief.

Ook op enkele andere plaatsen in de Britse Eilanden duikt Walewein op in de toponymie. Zo vinden we – nog steeds in het 'Anglo-Vlaamse' stuk van Pembrokeshire – een Wallaston (ongeveer zes kilometer westelijk van Pembroke en ten zuiden van Pwllcrochan). De oudst bekende vorm van deze plaatsnaam is *Villa Walwani* (1286). Daarna vinden we vanaf de dertiende eeuw naast vormen met *-lw-* ook *Waleweyneston(e)* (13e e., ca 1300), *Wallewenston* (1480-'81), en vanaf de zestiende eeuw ook *Walleneston* (1524) e.d. In 1286 werd land in deze *Villa* door *Isobella filia Walwani* geschonken aan een zekere *Peter le Franceys*.¹⁵

Verder vinden we in Wales de plaatsnaam Walwen twee keer in het noordoosten, in het oude (pre-1974) graafschap Flintshire. Een keer vijf km. ten zuiden van Holywell, en een keer twee kilometer oostelijk van diezelfde plaats, aan de

(aldus Van der Schaar, s.v. 'Wale'; verdere gegevens over deze heilige heb ik niet gevonden). Deze schetsmatige biografie sluit in ieder geval goed aan bij het verspreidingskaartje van vroege 'Waleweinen' bij Gallais, 'Bleheri' (als in noot 3) 71). De betekenis van Walewein zou in dit geval dus 'vriend van (de heilige) Walo' zijn. Dit alles echter in de veronderstelling dat het tweede lid van de naam verwant is aan Oudengels, Oudhoogduits *wine* 'vriend, geliefde'. De oude spellingen waarin we Walewein vinden, duiden echter allemaal op een diftong *ai*, wat deze verwantschap lijkt uit te sluiten. De vorm *wine* zou immers hebben geleid tot *Walewijn*, met een 'lange ij'. Moeten we misschien eerder denken aan verwantschap met Nederlands *wee* en *wenen*? De naam zou dan zoiets kunnen betekenen als 'hij die de vreemdelingen ('Walen') aan het wenen maakt'. Over deze kwestie werd al vroeg gedebatteerd. Nog steeds belangrijke bijdragen zijn die van G.J. Boekenoogen, 'Namen uit ridderromans als volksnamen in gebruik', *Tijdschrift voor Nederlandsche taal- en letterkunde* 36 (1917) 67-96 (spec. 67-71), en de reactie daarop (met tegenreactie) van M. Schönfeld, 'Walewijn en Walewein', *idem*, 290-296. In elk geval wordt algemeen aangenomen dat de naam een Germaanse oorsprong heeft.

¹⁴ John K. Fairbank, Edwin O. Reischauer & Albert M. Craig, *East Asia. Tradition and Transformation* (Londen 1973) 216-217. De eigenlijke naam van deze man was Zheng Cheng-gong (1624-1662). De zuidelijke Ming-keizer verleende hem de familienaam Zhu, waarna zijn aanhangers hem zijn titel gaven (Kuo-hsing-yeh in de transcriptie van Wade-Giles). Het Nederlandse *Coxinga* is een vrijwel exacte weergave van de Fukienese uitspraak van deze naam.

¹⁵ Charles (als in noot 11), 18. Wie op de kaart kijkt, vindt overigens tussen Wallaston en Pembroke ook een Mellaston. Die naam gaat evenwel terug op *Meyleriston* (1421) en heeft dus niets te maken met 'Walewein van Melle' (cf. Charles, p. 11).

monding van de Dee. Omdat in dit gebied de Anglo-Normandische baronnen van Chester al vroeg actief waren, en omdat in het Wels een *w* als beginklank van een woord onmogelijk is, zal het hier eveneens geïmporteerde namen betreffen.¹⁶ Of zich onder de veroveraars in dit gebied ook Vlamingen bevonden is niet bekend.¹⁷

Op het eiland Anglesey komt de plaatsnaam Gwalchmai voor, die in verband wordt gebracht met de dichter Gwalchmai ap Meilyr (ca 1130-80). De plaats ligt centraal op het eiland, ongeveer zeven kilometer noordelijk van Aberffraw, en westelijk van Llangefni. Een oudere vorm van deze naam was *Trefwalchmai* ('woonplaats van Gwalchmai'), die we in een Anglo-Normandische bron vinden als *Trefwalkemay* (1294). Deze schrijfwijze laat zien dat een Anglo-Normandiër (of waarschijnlijker zijn Welstalige informant) hier weliswaar ook een epenthetische vocaal invoegde (-*walchemai*), maar dan niet op dezelfde plaats als waar een Nederlandstalige dat (vermoedelijk) zou hebben gedaan.

Buiten Wales, maar in een gebied waar Vlamingen ook in opvallende aantallen aanwezig zijn geweest, vinden we tenslotte nog een *Wawayne's Pot* (ca 1320), in East Lothian in Schotland. Het betreft hier de naam van een 'coalpit'.¹⁸ De spelling *Wawan* komt verder ook voor in de Middelenegelse *Cursor Mundi*,¹⁹ die mogelijk afkomstig is uit het gebied tussen de rivier de Humber en de Schotse grens, evenals in allitererende positie in *Sir Gawain and the Green Knight* (r.2189 *Wowayn*). Waarschijnlijk gaat het in deze gevallen om een contaminatie van vormen als *Wal(e)wein* en *Gauvain*. De concentratie Vlamingen in het Anglo-Normandische Northumberside was opvallend groot, en het samenvallen van het opduiken van de naam *Wal(e)wein* met de aanwezigheid van Vlamingen lijkt dan ook niet geheel toevallig.²⁰

3. *Bedevere*

In al de hierboven beschreven gevallen, opereerden Vlamingen voortdurend naast en temidden van Normandiërs en andere Franstaligen. Daardoor is het steeds onmogelijk

¹⁶ In het Anglo-Normandisch en in de Noordfranse dialecten werd in Germaanse leenwoorden een initiële *w*- niet vervangen door *gu*-; cf. M.K. Pope, *From Latin to Modern French, with especial Consideration of Anglo-Norman. Phonology and morphology* (Manchester 1952; tweede dr.) 429 en 487. Deze redenering geldt natuurlijk alleen wanneer het hier inderdaad een van oorsprong Germaanse naam betreft.

¹⁷ Hun aanwezigheid zou echter ook niet hoeven te verbazen. De man die Willem de Veroveraar in 1070 aanstelde als eerste graaf van Chester (een belangrijk markgraafschap aan de grens met Noord-Wales) was namelijk Gherbod Flandrensis, wiens broer Fredericus en zuster Gundrada eveneens in Engeland verbleven. Gherbod was waarschijnlijk *advocatus* (voogd) van het klooster van Saint Bertin (in St Omaars / St-Omer, Pas-de-Calais). Gherbod keerde echter nog in datzelfde jaar terug naar Vlaanderen, waar hij wellicht in een familievete in de buurt van Kassel omkwam. Hij werd in Chester opgevolgd door Hugo van Avranches. Het gebied dat later Flintshire zou worden, werd vanuit deze mark al snel onder de voet gelopen. Zie David C. Douglas, *William the Conqueror. The Norman Impact upon England* (Londen 1964) 267, en David Walker, *The Norman Conquerors. A New History of Wales* (Swansea 1977) 20.

¹⁸ Geoffrey W.S. Barrow, *Robert Bruce and The Community of The Realm of Scotland* (Edinburgh 1988; derde dr.) 280. Voor een overzicht van de vroegste Vlaamse aanwezigheid in Schotland, met literatuurverwijzingen, zie de artikelen genoemd in noot 6 hierboven.

¹⁹ Geciteerd in J.A.W. Bennet & G.V. Smithers, *Early Middle English Verse and Prose* (Oxford 1974) nr XIV.13 (p. 186).

²⁰ Voor die Vlaamse aanwezigheid, zie Robert H. George, 'The contribution of Flanders to the conquest of England, 1065-1086', *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 5 (1926) 81-99, en speciaal het kaartje tegenover p. 92; en ook Johan Verberckmoes, 'Flemish tenants-in-chief in Domesday England', *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 66 (1988) 725-756. Overigens wordt in de literatuur hierover vaak de indruk gewekt dat de Vlaamse aanwezigheid in Engeland op zichzelf al een mogelijkheid bood om met vroeg Arturmateriaal in aanraking te komen, wat voorafgaand aan de publicatie van Galfrieds werk natuurlijk niet het geval was. De spraakverwarring rond 'Engels' en 'Brits' (zie ook noot 6) draagt bij aan dit misverstand.

te bewijzen dat de naam *Gualguainus* / *Walewein* nu juist via Vlamingen (of, in dit verband, ‘Nederlandstaligen’) in de Arturtraditie is terechtgekomen. Toch zijn er nog twee kleine en zwakke aanwijzingen, die op een mogelijk direct contact tussen de inheems Welse traditie en het literaire bedrijf in de Nederlanden kunnen wijzen. Dat dergelijke contacten in ieder geval in de Vlaamse nederzetting in Pembrokeshire bestonden ligt erg voor de hand.

De eerste aanwijzing ligt direct binnen de context van de Arturtraditie en betreft de naam *Bedevere* (en varianten).²¹ Deze is een directe afleiding van het Welse *Bedwyr*. Bij Galfried van Monmouth vinden we *Beduerus*, wat een redelijk nauwkeurige latinisering van de Welse vorm is, naast *Bedeuerus*.²² Wace maakt hier *Bedouer* van, en dit is opnieuw een goede Oudfranse spelling die de Welse uitspraak redelijk weergeeft. Bij Chrétien de Troyes vinden we daarentegen de wat exotische spelling *Bedoier* (met als varianten ook *Beduier* en *Bedoiers*), wat nog het meest doet denken aan een kopieerfout waarbij de *u* in de spellingsvorm van Wace werd aangezien voor een dubbele *i*.²³ Blijkbaar kende Chrétien deze naam alleen in geschreven vorm en was hij niet op de hoogte van de oorspronkelijke uitspraak.

In het Middelnederlands is deze naam weliswaar nergens overgeleverd, maar in een Duitse *Lancelot*-vertaling die teruggaat op een niet overgeleverd Vlaamse vertaling (uit ca 1250-1300) van de zogenaamde ‘Karren-Suite’ vinden we de vormen *Bedohier*, *Behodier* en *Belrodier*.²⁴ Van deze drie vormen zal de eerste de oorspronkelijke zijn, de andere twee laten zich dan verklaren door metathesis en verschrijving. Wanneer dit juist is, dan hebben we in de Middelnederlandse vorm *Bedohier*, die nauwelijks kan teruggaan op de vormen van Chrétien, een uitstekende weergave van de Middelse uitspraak van *Bedwyr*. De sterke ronding en de halfhoge achtervocaal waarmee de Welse diftong *wy* wordt aangezet, plus de overgang naar het tweede lid van de diftong, wordt daarbij dan weergegeven door *oh*.²⁵ Deze spelling kan alleen zijn bedacht door een Nederlandse schrijver die de Middelse uitspraak kende, en dat zal dus eerder in Wales zijn gebeurd dan in Vlaanderen.

²¹ Deze suggestie dank ik (indirect) aan drs Mirjam Banda, die zo vriendelijk was mij een (toen) nog niet voltooide versie van haar doctoraalscriptie te laten lezen: ‘Op zoek naar vier Keltische Arturhelden in de Middelnederlandse Arturliteratuur’ (Doctoraalscriptie Mediëvistiek, Utrecht, 1993). De suggestie, evenals bovenstaande opmerkingen over *Walewein* / *Gwalchmai*, is van mij, maar zou zonder het lezen van deze scriptie en de gesprekken daarover niet tot ontwikkeling zijn gekomen.

²² De Welse uitspraak van *Bedwyr* is [ˈbɛdoir], waarbij de diftong in de tweede syllabe verglijdt van een semi-hoge, sterk geronde achtervocaal naar een hoge ongeronde voorvocaal. (Zie bijvoorbeeld de schema’s in G.M. Awbery, ‘Welsh’, in Peter Trudgill (ed.), *Language in the British Isles* (Cambridge 1984) 270-1 (figure 16.3 A en 16.4 A) en de definities in Geoffrey K. Pullum & William A. Ladusaw, *Phonetic Symbol Guide* (Chicago & London 1986), speciaal p. 125.)

²³ De diftong van het Welse origineel is hiermee opgebroken in twee lettergrepen. Cf. Wendelin Foerster, *Kristian von Troyes. Wörterbuch zu seinen sämtlichen Werken* (Halle a.S. 1914) s.v. *Bedoier*, *Beduier*. De naam komt slechts één keer voor, in *Erec et Enide* (r.1735 in de editie van Foerster). In de recentere editie van Carleton W. Carroll (*Chrétien de Troyes, Erec and Enide* (New York & Londen 1987), r.1711) staat de vorm *Bedoiers*. Het probleem kan natuurlijk ook bij een kopiist liggen.

²⁴ De tekst is uitgegeven in Reinhold Kluge (ed.), *Lancelot. Nach der Kölner Papierhandschrift W. fo46* Blankenheim und der Heidelberger Pergamenthandschrift Pal. Germ. 147*. Deutsche Texte des Mittelalters 47: *Lancelot II* (Berlijn 1963) 1-115. Over het Nederlandse exemplaar: Orlanda S.H. Lie, ‘The Flemish exemplar of Ms W. fo46* Blankenheim, a fifteenth-century German translation of the Suite de la Charette’ in Willy van Hoecke, Gilbert Tournoy & Werner Verbeke (eds.), *Arturus rex II: acta conventus Lovaniensis 1987* (Leuven 1991) 404-418.

²⁵ Aangezien *h* in het (West-)Vlaams geen foneem is, hoeft de vorm hiermee niet trisyllabisch te worden. Een uitspraak als ‘bedo-ier’, ‘bedoe-ier’ met een diftongische tweede syllabe lijkt de bedoeling te zijn geweest. (Is het denkbaar dat Chrétien’s spelling teruggaat op een dergelijke Vlaamse vorm?)

De tweede aanwijzing is nog indirecter, en bevindt zich in de beroemde openingsregel van de *Reynaert: Willem die Madocke maecte*. Dat deze *Madoc* – of toch in ieder geval de titel daarvan – een Welse oorsprong heeft, lijkt mij ondertussen algemeen aanvaard.²⁶ Of Willem zijn stof daarvoor zelf in Wales opdeed, of dat hij zijn materiaal via een intermediair uit Wales verkreeg, is daarbij van weinig belang. Wat eruit blijkt, is dat er in Wales mensen met een Vlaamse connectie hebben rondgelopen die belangstelling hadden voor de inheemse literatuur, en die hun opgedane kennis ook doorgaven. Een goed voorbeeld voor een vergelijkbare overdracht naar het Frans, vormen de *lais* van Marie de France.

4. Een dichter in Dublin

Bij de Anglo-Normandische inval in Ierland maakten Vlamingen een zo groot deel van het invasieleger uit, dat de ‘Four Masters’ in hun annalen bij het jaar 1169 konden noteren.²⁷

De vloot van de Vlamingen kwam uit Engeland in het leger van Mac Murchadha (Mac Murrough), i.e. Diarmaid, om het koninkrijk Leinster voor hem te veroveren; zij waren zeventig helden gekleed in maliënkolders.

In eerste instantie zal het hier vooral ‘tweede generatie-Vlamingen’ uit Pembrokeshire hebben betroffen.²⁸ Later zullen echter – net als in Wales zelf en in Schotland – ook

²⁶ Zie F. Lulofs, *Van den vos Reynaerde. De tekst kritisch uitgegeven, met woordverklaringen, commentaar en tekstkritische aantekeningen* (Groningen 1983) 44-45 en 198-199, waarbij impliciet blijft dat ook het verhaal over ‘Madoc, de zeevaarder’ van Welse oorsprong is. De hoofdpersoon daarvan is de historische persoon Madog ap Owain Gwynedd, die leefde rond 1170. Madog / Madoc was in Wales een vrij algemeen voorkomende mannaam, die echter ook in de dertiende eeuw al in Atrecht, en in de veertiende eeuw in Delft voorkomt (cf. Th.M. Chotzen, ‘Willem’s Madoc en zijn bron’, *Tijdschrift voor Nederlandsche taal- en letterkunde* 49 (1930) 56 noot 1). Recenter over Madog ap Owain Gwynedd zijn Richard Deacon, *Madog and the Discovery of America; some light on an old controversy* (London 1966); en Gwyn A. Williams, *Madoc, the Making of a Myth* (London 1979). Beide werken zijn nogal speculatief en in details niet steeds even betrouwbaar. De datering van het Welse verhaal over ‘Madoc de zeevaarder’ staat allerminst vast. Hoe gecompliceerd deze materie is, mag blijken uit het feit dat beide auteurs zich beroepen op ‘Willem die Madocke maecte’ om een vroege datering van het Welse Madoc-verhaal aannemelijk te maken (Deacon, pp. 164-178 = hoofdst.13 ‘Willem the minstrel’; Williams, p. 50). Vooral in het werk van Deacon lijkt de grens tussen feiten en fictie erg vloeïend, maar ook de historicus Williams (achtereenvolgens hoogleraar in York en Cardiff, tot in 1983) neemt het met de Middelnederlandse literatuur niet erg nauw. Wat bijvoorbeeld te denken van: *The Flemish version of the story of Gawain (Gwyn), for example, was attributed to a Celtic poet Penninc whose work is said to have been ‘completed’ by Peter Vostaert* (p. 50). Voor de ‘bijdrage’ van Hubert Lampo aan deze discussie kan worden volstaan met een verwijzing naar Maartje Draaks recensie ‘Lampo’s Kroniek van Madoc: bezwaren van de vakman’, *De Gids* 139 (1976) 417-425 (een recensie die Lampo erg heeft gekwetst en die er inderdaad aan voorbij gaat dat een literair essay een ander genre is dan een wetenschappelijk artikel). Het wetenschappelijke onderzoek naar Madoc lijkt met dit alles nog niets verder dan het genoemde artikel van de Th.M. Chotzen (pp. 47-57). Zijn conclusie was dat er eigenlijk geen conclusie mogelijk is. De naam *Madoc* is Wels, maar over de aard van het verhaal waaraan Willem die naam verbond, valt op basis van de schaarse gegevens die we hebben niets te zeggen.

²⁷ John O’Donovan (ed.), *Annals of the Kingdom of Ireland, by the Four Masters. From the earliest period to the year 1616* (Dublin 1856; tweede dr.) s.a. 1169 (dl.2, pp. 1172-1173). De Ierse tekst luidt: *Loinges na fFlémendach do thocht a Saxaibh hi socraide Mec Murchadha .i. Diurmada, do cornamh righ Laighen dó. Báttar din, lx laech co lúirraibh leó*. Naar de Vlaamse inbreng in Anglo-Normandisch Ierland is nog zo goed als geen onderzoek gedaan; voor een voorzichtige aanzet zie Toorians, ‘Vlaamse nederzettingen in Keltische gebieden’ (als in noot 6), 96-72 (en zie ook de recensie van deze bundel door Jacqueline Borsje in *Celtica* 24 (2003) 336-340 (pp. 337-338)).

²⁸ Zie de opmerking hierover in Michael Richter, *Medieval Ireland: The Enduring Tradition*. New Gill

nieuwe kolonisten rechtstreeks vanuit Vlaanderen zijn aangetrokken. Een aantal van deze Vlamingen – plus een Hollander, een Zeeuw en een man uit Namen – vinden we in een lijst van burgers die rond 1200 in Dublin werd opgesteld.²⁹

In de archieven van de Municipal Corporation of Dublin bevindt zich een lijst van burgers die rond of kort voor 1200 moet zijn opgesteld. De lijst staat bekend onder de titel *Dublin Roll of Names* en telt in zijn gepubliceerde vorm een kleine 1650 namen, vaak voorzien van een patroniem, een herkomstaanduiding, een beroepsaanduiding, of een combinatie van die drie. In deze lijst bevindt zich een groepje van drie mannen uit Diksmuide in West-Vlaanderen, met tussen hen in een zekere ‘Boudewijn de dichter’. In zijn geheel ziet de opsomming van het viertal er als volgt uit:³⁰

1347 <i>Geruasius de Dikesmuthe</i>	iiiiiii sol.
1348 <i>Baldewinus le poet</i>	iiiiiii sol.
1349 <i>Lambrieth filius Willelmi de Dikesmuthe</i>	iiiiiii sol.
1350 <i>Matheu de Dikesmuthe</i>	

Zowel zijn plaats in dit rijtje, als zijn naam *Baldewinus*, met epenthetische *e*, pleiten ervoor dat we hier te maken hebben met een Vlaamse dichter in Dublin. Dat hij als zodanig in het Frans wordt benoemd (*le poet*), is gezien zijn Anglo-Normandische omgeving en het formele karakter van de lijst niet verwonderlijk. Ook elders in de lijst komen Franstalige benoemingen voor, zoals bijvoorbeeld *Walterus le talliur*.³¹

Temeer daar de meeste – zoniet alle – Vlamingen in Dublin vanuit het zuidwesten van Wales naar Ierland zullen zijn gekomen, is hiermee op zijn minst aannemelijk gemaakt dat ook in Wales de aanwezigheid van Vlaamse dichters tot de mogelijkheden behoorde.

History of Ireland 1 (Dublin 1988) 132.

²⁹ J.T. Gilbert (ed.), *Historic and Municipal Documents of Ireland, A.D. 1172-1320. From the archives of the City of Dublin, etc.* (Londen 1870) 3-48. Deze zogenaamde ‘Roll of Names’ is nog nauwelijks gebruikt voor historisch onderzoek. Een korte beschrijving wordt gegeven door Michael Richter (als in noot 28) 134-137. Nog beknopter is J.A. Watt, ‘Dublin in the thirteenth century: the making of a colonial capital’ in P.R. Coss & S.D. Lloyd (eds) *Thirteenth Century England I. Proceedings of the Newcastle upon Tyne conference, 1985* (Woodbridge 1986) 155. Een foto van een van de folio’s is afgebeeld in R.F. Foster (ed.), *The Oxford Illustrated History of Ireland* (Oxford 1989) 62. Een voorlopig overzicht van de ‘Nederlanders’ in deze lijst volgt hieronder. (Een meer recente editie van de ‘Roll of Names’ waarvan ik bij het schrijven van dit artikel niet op de hoogte was, is die van Philomena Connolly & Geoffrey Martin (eds), *The Dublin Guild Merchant Roll, c. 1190-1265. First supplement to The Calendar of Ancient Records of Dublin* (Dublin 1992). Deze wat ‘kale’ editie maakt duidelijk dat het zeker gaat om een lijst waarop de leden van het gilde van kooplieden in Dublin warden bijgeschreven, met vermelding van het inschrijfgeld dat zij n betaalden. Ook biedt de editie in enkele gevallen betere lezingen dan Gilbert. Waar nodig zijn hieruit voortvloeiende verbeteringen in dit artikel stilzwijgend doorgevoerd. Doordat de lijst die Connolly & Martin geven completer (langer) is dan die van Gilbert, komen hierin ook meer ‘Vlamingen’ voor, zoals bijvoorbeeld een vijftal Antwerpenaren op p. 31.)

³⁰ Om de lijst hanteerbaar te maken, voorzag ik alle (door Gilbert) gepubliceerde tekstregels (dus ook die in het origineel onleesbaar zijn) van een doorlopende nummering. De Diksmuidenaren bevinden zich vrijwel onderaan kolom b op de achterzijde van folio iv (op p. 40 in de editie van Gilbert).

De betekenis van de genoemde bedragen is onduidelijk, maar waarschijnlijk betreft het de pacht voor een stuk grond in de stad (*toft*). Dat het om de inschrijvingen voor een gilde gaat, is gezien de grote variatie aan opgegeven beroepen niet waarschijnlijk. Negen *solidi* is het hoogst voorkomende ‘standaardbedrag’, hogere bedragen komen slechts een enkele keer voor, zes, zeven en acht *solidi* verschijnen regelmatig, maar de meeste afwijkingen vormen bedragen van vier of vijf *solidi*. Bij nr 1350 is het bedrag onleesbaar.

³¹ Nr 356 in de lijst, cf. Gilbert (als in noot 29) 12. Aanduidingen van herkomst gaan ook veelal met het Franse *de*, soms met het Engelse *of*.

De naam Boudewijn was in deze periode onder Vlamingen vrij populair, en hoewel ook niet-Vlamingen deze naam konden dragen is in dit geval de exacte vorm veelbetekenend. In totaal komen in de ‘Dublin Roll of Names’ vijftien Boudewijnen voor, waarvan zeven met en acht zonder epenthesis. Van de zeven met epenthesis is *Baldewin[us] de Arnemutha* de enige die expliciet uit de Lage Landen afkomstig is.³² Een andere *Baldewinus* die de aandacht trekt, is *Baldewinus bagge* (‘de gebochelde’?), die in de lijst direct wordt gevolgd door *Willielmus rufus de Sancto Omero*.³³ Afgezien van het feit dat er verderop in de lijst nog twee mannen uit St Omaars lijken voorkomen,³⁴ vinden we ook nog een *Iohannes filius Baldiwini Bagge* die wellicht een zoon van voornoemde Boudewijn is.³⁵

Dit gegoochel mag volstaan om aan te geven hoe lastig het is om in een dergelijke lijst alle Vlamingen met enige zekerheid te identificeren (dit nog los van het probleem hoe ‘Vlamingen’ te definiëren). Michael Richter telt er in zijn beschrijving van de ‘Roll of Names’ dertien, maar dat betreft dan alleen diegenen die expliciet als *Flandrensis* worden omschreven.³⁶ Het totale aantal ligt beduidend hoger, maar laat zich om genoemde redenen moeilijk exact bepalen. Om het materiaal alvast wat breder toegankelijk te maken, volgen hier alle namen die expliciet duiden op een afkomst uit de Lage Landen (alleen volgnummer plus naam):

Arnemuiden (Zeel.):

1118 *Walterus filius Baldewini de Arnemutha*
[of: de Munemuta ‘uit Monmouth’ ?]

Boulogne(-sur-Mer; Pas-de-Calais?):

660 *Andreas de Buluinge*

Brugge (W.-Vl.):

1514 *Ricardus de Bruges*³⁷

Diksmuide (W.-Vl.):

1347 *Geruasius de Dikesmuthe*

³² Dat wil zeggen, wanneer hij zich ook zelf in Dublin bevond. In de lijst verschijnt hij namelijk alleen als de vader van een zekere Walter: nr 1118 *Walterus filius Baldewini de Arnemutha* (Gilbert (als in noot 29) 33).

³³ Nrs 986 en 987 in de lijst; Gilbert, 30.

³⁴ (In de in *Queeste* gepubliceerde versie van dit artikel staat hier ‘lijken’, want Gilbert las nr 1052 als *Ace de Sancto Emero* (Gilbert, 32) waarbij de plaatsnaam eventueel ook St Edmer in Engeland zou kunnen zijn. Deze plaatsnaam komt ook elders in de lijst voor. De derde nr 1018 Petrus de Sancto Omero (Gilbert, 31) 34 Nr 1073; Gilbert, 32.)

³⁵ Nr 1073; Gilbert, 32.

³⁶ Richter (als in noot 28) 135, waar hij erop wijst dat deze Vlamingen afkomstig zullen zijn geweest uit de nederzetting in Pembrokeshire. Van de ongeveer vierhonderd mensen van wie de herkomst is aangeduid, telt Richter er in totaal 108 uit het zuiden van Wales. Ook in deze groep kunnen natuurlijk nog Vlamingen schuilgaan.

³⁷ ‘Richard van Brugge’ wordt in de lijst voorafgegaan door een van de vier meest betalende burgers: *Iohannes de tid dussastre*. Deze ‘Jan’ staat aangemerkt voor tien *solidi* (de enige die meer betaalt, en wel elf *solidi*, is een clericus: *Radulfus de porta, Clericus* (nr 1645)). Jans opmerkelijke bijnaam ‘de desastreuse tijd’ (?) doet vermoeden dat we hier wellicht eveneens met een Vlaming hebben te maken (*tid* komt weliswaar voor, maar is niet het meest normale Middelenegse woord voor ‘tijd’, en *dussastre* lijkt in het Middelenegs helemaal niet voor te komen – het is in het Frans overigens ook pas na de middeleeuwen geattesteerd en geldt daar als een leenwoord uit het Italiaans, wat in een Brugse omgeving eveneens mogelijk zou kunnen zijn). (Connolly & Martin lezen hier (p. 21) zonder nadere verklaring *Tid Dulfostre*.)

[1348 *Baldewinus le poet*]
1349 *Lambricth filius Willielmi de Dikesmuthe*
1350 *Matheu de Dikesmuthe*

Dinant (Namen):

1356 *Robertus de Dinaunt*

Falaise (Calvados?)

1509 *Radulfus de Falaise*

Hazebroek / Hazebrouck (Nord):

1368 *Godefridus de Hascebruege*

Holland:

1458 *Henricus de Holande*

Nieuwpoort (?, W.-VI.):³⁸

123 *Edwacar de Niuport*

St Omaars / St-Omer (Pas-de-Calais):

987 *Willielmus ruffus de Sancto Omero*

1018 *Petrus de Santo Omero*

1052 *Ace de Sancto Omero*

Ieper (W.-VI.):

785 *Willelmus dypre*

Vlaanderen:³⁹

191 *Henricus Flandrensis*

247 *Marcus Flandrensis* [met 236 *Martinus filius Marci?*]

260 *Norber Flandrensis*

328 *Ernaldus Flandrensis*

375 *Arnaldus Flandrensis*

507 *Salmundus Flandrensis*

527 *Isaac Flandrensis*

550 *Philippus filius Walteri Flandrensis*

599 *Gillibertus Flamang*

723 *Rem. Flandrensis tinctor* [een wolverter]

1136 *Boidekin Flandrensis*

1373 *Arnoldus de Trum Flandrensis*⁴⁰

³⁸ Vergelijkbare namen in de lijst bevatten Latijn *novo* of Engels *new* (met *e*), zodat het niet onwaarschijnlijk is dat *niu-* in deze plaatsnaam Nederlands is. (Ook Conolly & Martin (register) houden hier de interpretatie 'Nieuwpoort' open. Het door mij eerder mij dit lijstje ook opgenomen *Merleberge* – wat ik niet goed kon plaatsen – kan beter worden opgevat als Marleborough in Wiltshire.)

³⁹ De nrs 507 tot en met 599 komen voor op de foto van dit document in Foster (als in noot 29) 62. (Nr 1136 gold bij Gilbert als onleesbaar en is hier aangevuld naar Connolly & Martin, p. 15.)

⁴⁰ Deze Arnold was voor hij zich in Dublin vestigde afkomstig uit Trim (Co Meath), dat in het Iers *Ath Truim* ('voorde bij de elzeboom') heet. In 1173 hadden de Normandiërs hier een kasteel gebouwd, dat nog voor het voltooid was door de Ieren werd vernietigd, en dat in 1175 weer werd herbouwd. De enige andere in de 'Roll of Names' die zijn naam aan deze plaats ontleent, is nr 1084: *Rogerus pistor de Trum*, een van de vele bakkers in de lijst.

1570 *Iohannes Flandrensis, le Riddire*
1586 *Martinus Flandrensis*

En tenslotte bevat de lijst nog een *Iohannes de Wimbega* (nr 938), waarvan ik de plaats van herkomst niet kon identificeren, maar die sterk doet denken aan het eveneens ongeïdentificeerde *Windebeca* uit 'een Vlaamse oorkonde uit het derde kwart van de twaalfde eeuw (kopie ca 1177), vermoedelijk in het arrondissement Oudenaarde'.⁴¹

5. Tolken en meertaligheid

Ten slotte dient mijns inziens ook rekening te worden gehouden met contacten die vanuit Keltische streken tot stand kunnen zijn gekomen met de Lage Landen. In Anglo-Normandische kringen waren huwelijken over de taal- en cultuurgrens heen bepaald geen uitzondering. Ook op deze manier kunnen Vlamingen dus eenvoudig familieleden hebben gekregen die niet alleen vreemde namen meebrachten, maar ook vreemd cultuurgoed.

Een illustratief voorbeeld hiervoor is de familie van de bekende auteur Giraldus de Barri (ca 1146-ca 1222/3), beter bekend als Giraldus Cambrensis (of, in het Engels, Gerald of Wales). Giraldus had een Normandische grootvader die was getrouwd met Nest. Deze Nest was de dochter van Rhys ap Tewdwr, een van de machtigste vorsten in Zuid-Wales, en zij was naar verluidt de mooiste vrouw van middeleeuws Wales. Een tante van Giraldus huwde met de eerste kasteelheer van Haverfordwest, die een Vlaming was, en zowel Giraldus' broer Philippus als een van hun beider neven huwden met kleindochters van deze Tancard. In een van zijn werken getuigt Giraldus ervan dat zijn broer Philip de Barri in staat was Vlaams te verstaan.⁴²

Hoewel niet onomstotelijk vaststaat dat Giraldus ook het Wels beheerste, lijkt het toch hoogst onwaarschijnlijk dat hij niet op zijn minst een elementaire huis-tuin-en-keuken kennis van die taal bezat. Maar naast dit soort alledaagse meertaligheid, bestaan er ook voldoende bewijzen voor het bestaan van beroepstolken, zowel rechtstreeks in dienst van de koning als aan de lagere hoven. Deze polyglotten, wier functie nogal wat diplomatieke vaardigheden moet hebben vereist, hadden een vrij hoge status en hielden vaak ook land van hun heer in leen.⁴³ Hun beroep was in een aantal gevallen aantoonbaar erfelijk, en werd aangeduid met de Latijnse termen *latimarius* (Frans *latimer*, *latimier*, Wels *lladmerydd*) of *interpres*. Het Angelsaksisch kende voor deze functie de term *wealhstod*.⁴⁴

⁴¹ Cf. Maurits Gysseling, *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226)* 2 dln (Brussel 1960) s.v. 'Windebeca'.

⁴² Over Giraldus en zijn 'nationaliteit' zie Michael Richter, *Giraldus Cambrensis. The Growth of the Welsh Nation* (Aberystwyth 1976; tweede dr.), in het bijzonder p. 4 over Giraldus' afstamming. Over zijn Vlaamse relaties en hun kennis van de taal ook Toorians (als in noot 2), speciaal pp. 105 en 112. De opmerking over Philippus de Barri staat in Giraldus Cambrensis, *Speculum Duorum, or, A Mirror of Two Men*. Ed. by Yves Lefèvre and R.B.C. Huygens and transl. by Brian Dawson (general editor, Michael Richter) (Cardiff 1974) 37. Voor een bredere methodologische benadering van deze problematiek, zie Michael Richter, 'Towards a methodology of historical sociolinguistics', *Folia Linguistica Historica* 6/1 (Acta Societatis Linguisticae Europae, 1985) 41-61. (Zie verder nu ook Stefan Zimmer, 'A medieval linguist: Gerald de Barri', *Études Celtiques* 35 (2003) 313-350.)

⁴³ Een literaire held van koninklijke bloede en met een grote talenkennis is Tristan, en dan vooral in de versie van zijn verhaal door Gottfried von Strassbourg (cf. *The Arthur of the Welsh* (als in noot 7) 295, noot 54). Voor een uitvoerige analyse van Tristans talenkennis, zie Otmar Werner, 'Tristan sprach auch Altnordisch. Fremdsprachen in Gottfrieds Roman', *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 114 (1985) 166-187.

⁴⁴ Constance Bullock-Davies, *Professional Interpreters and the Matter of Britain* (Cardiff 1966). Deze

Het meest concrete voorbeeld van de rol van een dergelijke tolk bij het ontstaan van literatuur is het Anglo-Normandische *chanson de geste* over de verovering van Ierland, dat dateert van ca 1200. In de eerste verzen daarvan noemt de anonieme auteur zijn voornaamste bron: *Morice Regan (...). Icil Morice iert latimer al rei Dermot, ke mult l'out cher* 'Maurice Regan (...). Deze Maurice was *latimer* voor koning Dermot (i.e. Diarmaid MacMurchadha, koning van Leinster), die hem zeer liefhad'. De auteur meldt verder dat hij zijn informatie van deze koninklijke *latimer* mondeling verkreeg.⁴⁵

Een ander illustratief voorbeeld betreft een Welse vorst die tenminste viertalig moet zijn geweest: Hywel Sais ap Rhys ap Gruffydd (?-1204). Deze Hywel was de zoon van de grote 'Heer Rhys' die heerste over het zuiden van Wales, en zijn bijnaam *Sais* betekent 'Engels', met de bijbetekenis 'Engelssprekend'. Zowel Rhys als Hywel speelden een belangrijke rol in de Vlaamse nederzetting in Pembrokeshire en het was Hywel Sais die in 1193 het kasteel van de Vlaming Wizo (Wiston Castle) innam en daarbij de toenmalige eigenaar Philip fitzWizo met vrouw en twee zonen tot zijn gevangenen maakte.⁴⁶ Deze vorstenzoon verbleef van 1158 tot 1171 als gijzelaar aan het hof van Henry II, met wie hij ook in Frankrijk verbleef. Bij zijn thuiskomst sprak hij geen Wels (meer), alleen het Engels dat hij aan het hof had geleerd.⁴⁷ Twee jaar na zijn thuiskomst, stuurde vader Rhys zijn zoon opnieuw naar het hof van Henry in Frankrijk om op die manier het vertrouwen van de koning te winnen.⁴⁸ We mogen aannemen dat zijn vorstelijke opvoeding die hij toch ook in Wales nog zal hebben genoten, een kennismaking met de Welse literatuur en muziek moet hebben geïmpliceerd, en aan het Anglo-Normandische hof zal hij ook de daar heersende cultuur – inclusief de Franse taal – goed hebben leren kennen.⁴⁹

Veruit de beroemdste beroepstolk in dit verband is *bledri latimer*. Hij werkte in zijn geboortestreek in het zuidwesten van Wales in dienst van de Engelse koning, en was daar aanwijsbaar actief tussen 1113 en 1133.⁵⁰ Deze Bledri ap Cedifor was net als Hywel Sais een vorstenzoon, en in 1129 of 1130 schonk hij land aan de nieuwe (Normandische) priorij in Carmarthen. De oorkonde waarin Henry I deze schenking

tekst, oorspronkelijk een lezing, vormt nog steeds de meest uitvoerige studie over dit onderwerp. Zie verder ook Rachel Bromwich, 'First transmission to England and France' in *The Arthur of the Welsh* (als in noot 7) 273-298 (vooral p. 286 ff.).

⁴⁵ Geciteerd in Bullock-Davies (als in noot 44) 23. Ik citeer een licht verbeterde tekst volgens de editie die werd bezorgd door Evelyn Mullally (ed.), *The Deeds of the Normans in Ireland: La Geste des Engleis en Yrlande [The song of Dermot and the earl]* (Dublin 2002). Het citaat is uit de regels 4 en 8-9. De tekst (Ms. Lambeth Palace Library, No.596) werd tweemaal eerder uitgegeven: door F. Michel (ed.), *The Anglo-Norman Poem on the Conquest of Ireland by Henry II* (Londen 1837), en door G.H. Orpen (ed.), *The Song of Dermot and the Earl: an Old French Poem* (Oxford 1892; Felinfach 1994).

⁴⁶ Toorians (als in noot 2) 103, en de daar aangegeven bronnen. Over Hywel Sais en diens talenkennis, ook Richter, 'Towards a methodology' (als in noot 42) 48-50.

⁴⁷ Thomas Jones, 'Cronica de Wallia and other documents from Exeter Cathedral Library MS 3514', *Bulletin of the Board of Celtic Studies* 12 (1946) 27-44. Geciteerd in Richter, 'Towards a methodology' (als in noot 42) 48-49.

⁴⁸ Thomas Jones (ed.), *Brut y Tywysogyon or Chronicle of the Princes. Peniarth Ms.20 version* (Cardiff 1952) 69.

⁴⁹ Bullock-Davies (als in noot 44) 29, noot 19, waar wordt gesteld dat hij ook Marie de France persoonlijk moet hebben gekend.

⁵⁰ Over deze *bledri* is veel geschreven, vooral over de vraag of hij al dan niet dezelfde persoon is als de *famosus fabulator* van Giraldus Cambrensis, de *Breri* van Thomas (de auteur van *Tristan*) en de *Bleheris* van de continuator van Chrétien *Perceval*. Voor de literatuur, zie Bullock-Davies (als in noot 42) 10-12 en de verwijzingen aldaar, en verder uiteraard Gallais (als in noot 3), en *The Arthur of the Welsh* (als in noot 7), passim (cf. index). (Zie nu ook John Carey, *Ireland and the Grail*. Celtic Studies Publications 11 (Aberystwyth 2007) 260-296 (Capter 17. The wanderings of Bledri), met uitvoerige verwijzingen.)

bevestigt, opent met een frase die typisch is voor oorkonden die in deze periode voor het zuiden van Wales werden uitgevaardigd, en waarin alle (taal)groepen die zich daar bevonden, worden opgesomd: *Henricus rex Anglie, episcopis, baronibus, et omnibus fidelibus suis, Francis, et Anglicis, Flamingis et Walensibus de Walis, salutem.*⁵¹

En tot slot is er dan nog de suggestie dat de oudste zoon van Willem de Veroveraar, Robert Curthose (ca 1053/54(?)-1134), Wels leerde tijdens zijn gevangenschap in het kasteel van Cardiff. Een suggestie die zich helaas niet met bewijzen laat staven.⁵² De bron die hiervoor wordt aangehaald, blijkt namelijk de toets van de historische kritiek niet te kunnen doorstaan. Het ‘Middelwelse’ gedicht op naam van *Rhobert Tywysog Norddmanti* (‘Robert, de vorst van Normandië’) vloeide uit de pen van Iolo Morganwg (ps. Edward Williams, 1747-1826), die in veel opzichten kan gelden als de Welse evenknie van James Macpherson (1736-1796), de Schotse ‘uitvinder’ van de Romantiek.⁵³ Hoewel het zo is dat de streek rond Cardiff rijk was (is?) aan folklore over deze prominente gevangene, kan nu niet meer worden uitgemaakt in hoeverre Iolo Morganwg met zijn gedicht direct bij die lokale traditie aansloot. In ieder geval moet Roberts verblijf in Cardiff en omgeving grote indruk hebben gemaakt.

Behalve diplomatieke en juridische betrekkingen, kunnen natuurlijk ook handelscontacten een rol hebben gespeeld bij de overdracht van cultuurgoed, inclusief persoonsnamen. Naast de allesoverheersende wolhandel met Engeland, werd vanaf ca 1200 ook de Vlaamse handel met Schotland steeds intensiever. En Haverfordwest, de hoofdplaats in de Vlaamse nederzetting in Pembrokeshire, was rond 1300 een van de belangrijkste markten voor de wolexport van heel Groot-Brittannië.

6. Conclusie

Om uit deze lappendeken van feiten en mogelijkheden een ‘harde’ conclusie te trekken, lijkt niet goed mogelijk. Wel meen ik te hebben aangetoond dat de naam Walewein niet vanuit Wales naar het Europese vasteland kan zijn gekomen, maar waarschijnlijker juist in omgekeerde richting zal zijn gereisd. Voor de veronderstelling dat dit via Vlaanderen ging, zijn evenwel geen bewijzen te geven. Het veelvuldige samengaan van Vlaamse contacten met de Britse Eilanden enerzijds, en de geografische (en chronologische) verspreiding van de naam anderzijds, is echter opvallend genoeg om in ieder geval deze mogelijkheid ernstig in overweging te nemen.

De noodzaak om al rond (of zelfs voor) 1100 een Nederlandse Arturtraditie te postuleren, lijkt hiermee vervallen. Toen Walewein van Melle werd gedoopt, was er immers nog geen sprake van een Vlaamse nederzetting in Wales, en niets duidt erop dat op dat moment de gelijkstelling Walewein = Gwalchmai al was gemaakt. Vroege contacten tussen de Keltische gebieden en Vlaanderen waren er echter (na 1100) wel degelijk, en behalve de niet overgeleverde *Madoc* is mogelijk ook de orthografische

⁵¹ ‘Henry, koning van Engeland, aan de bisschoppen, baronnen, en allen die hem trouw zijn, Frans(talig) en Engels, Vlaams en Wels van Wales, gegroet.’ Geciteerd in Bullock-Davies (als in noot 44) 11.

⁵² Ik vond deze suggestie bij R.L. Graeme Ritchie, *The Normans in Scotland* (Edinburgh 1954) 234, waar als bron wordt opgegeven: Charles W. David, *Robert Curthose, Duke of Normandy*. Harvard Historical Studies 25 (Cambridge, Mass. 1920) 186. Ritchie vergelijkt Robert met Donald III, koning van Schotland (Domnall Bán, reg. 1093-94 en 1094-97) die er eveneens ‘Celtic sympathies’ op na hield.

⁵³ Zie David (als in noot 52) 187-188 voor de tekst van het gedicht, met een Engelse vertaling. Graag wil ik hier mijn dank uitspreken aan Dr Morfydd E. Owen (Aberystwyth), die zo vriendelijk was mijn vermoeden dat het gedicht niet ouder is dan ca 1800 te bevestigen.

vorm van de naam *Bedohier* een blijk van (rechtstreekse) cultuuroverdracht op literair gebied.

Dat in deze contacten ook dichters een directe rol kunnen hebben gespeeld, mag blijken uit de aanwezigheid van een vrijwel zeker uit Diksmuide afkomstige dichter in Dublin in ca 1200. Maar ook meer prozaische wegen van cultuuroverdracht vanuit Keltische gebieden zijn zeer wel denkbaar. In de loop van de dertiende en veertiende eeuw worden de handelscontacten van Vlaanderen en Zeeland, niet alleen met Engeland, maar ook met Schotland en Wales steeds intensiever. In de loop van de vijftiende eeuw, als Bretagne steeds meer scharnierpunt wordt in de handel langs de Atlantische kusten, komt ook het Bretonstalige Bretagne daar nog bij.

Postscriptum (november 2009)

Zeven jaar na bovenstaand artikel verscheen van P.R. Kitson, ‘Gawain ~Gwalchmai’, *NOWELE* (= *North-Western European Language Evolution*) 40 (2002) 61-83.⁵⁴ Dit artikel heeft veel weg van een recensie van mijn artikel, waarin Peter Kitson zijn best doet om tegen de door Rachel Bromwich en mijzelf aangevoerde argumenten in toch aan te tonen dat de naam *Gawain* / *Gauvain* wel degelijk is ontstaan uit de Welse naam *Gwalchmai*. Los van het feit dat hij daarbij al meteen begint met een onjuiste interpretatie van de Welse naam *Gwalchmai*, gaat dit gepaard met nogal wat kunstgrepen en moet hij uiteindelijk (p. 63) toegeven dat hij niet in staat is om een passende voorvorm voor beide namen te reconstrueren.⁵⁵ Peter Kitson is, zo vermeldt hij zelf, specialist in het Angelsaksisch (Oudengels) en is geen keltoloog.

Zijn speculaties over het tweede lid van de naam (-*mai*; pp. 65-69) zijn compleet uit de lucht gegrepen. Dat hij zich daarbij laat leiden (p. 69) door de vorm *Gawain* / *Walewein* (met slot-*n*) getuigt van vooringenomenheid en is methodisch onacceptabel. De etymologie die hij voor de naam voorstelt, kan dan ook de toets der kritiek niet doorstaan. Kitson weerlegt hier (p. 69) ook nog eens de mogelijke verwantschap met de Oudbretonse naam *Ualcmoel* en lijkt daarmee aan te geven mijn noot 3 niet te hebben gezien.⁵⁶

Het tweede tegenargument wat Kitson aanvoert tegen mijn betoog dat de naam *Walewein* niet is afgeleid van *Gwalchmai*, maar daar als reeds bestaande naam mee is gelijkgesteld, is chronologisch van aard. Hierover struikelen ook steeds weer de medioneerlandici en arturisten die zeer gehecht lijken aan de idee van een Arturtraditie in de Nederlanden die al voor 1100 zodanig bloeide dat hij aanleiding gaf tot het geven van persoonsnamen. Geen van de aangevoerde argumenten lijkt mij echter doorslaggevend, de naam *Walewein* is niet afgeleid van *Gwalchmai* en ook voor de andere aangevoerde namen (*Ywainus*, *Brien*) is geen Arturtraditie

⁵⁴ Dit artikel is gebaseerd op een lezing die Kitson in 1999 gaf voor de Society for Name Studies in Britain and Ireland en die (zonder noten) verscheen als ‘Gawain/Gwalchmai and his peers: romance heroes (and a heroine) in England, the Celtic lands, and the continent’, *Nomina* (a newsletter of name studies relating to Great Britain and Ireland / English name-studies) 23 (2000) 149-166.

⁵⁵ Anders dan Kitson beweert, wordt *Gwalchmai* geïnterpreteerd als ‘valk van de vlakte’ of ‘valk van het veld’ (< **valkos magesos*) en niet als ‘meivalk’.

⁵⁶ Het feit dat Kitson vervolgens (p. 70) op de proppen komt met een geheel eigen en idiosyncratische etymologie voor de naam *Owein* om die te laten rijmen met zijn al even fantasievolle ‘Gwalchwein’ (sic) getuigt slechts van zijn onkunde. Een bijvak Middelwels (bij Rachel Bromwich, zoals hij zelf meldt op p. 61) volstaat blijkbaar niet om een specialist in het Angelsaksisch ook in de Keltistiek op het goede spoor te houden.

noodzakelijk om hun aanwezigheid als persoonsnaam te verklaren. En passant krijgt op p. 64 mijn voetnoot 13 over de Germaanse etymologie van *Walewein* (die ik in het midden laat) een veeg uit de pan, waarbij overduidelijk is dat Kitson mijn noot niet in zijn geheel heeft gelezen. Dit leidt tot het vermoeden dat hij het hele artikel niet heeft gelezen en slechts reageert op basis van informatie uit de tweede hand, al kan ik dat uiteraard niet bewijzen.

Een elementair probleem bij zowel Peter Kitson als bij de arturisten lijkt te zijn dat zij de namen Gawain, Walewein en Gwalchmai uitsluitend willen zien in de literaire context van de Artur-epiek. Zij komen echter ook voor als de namen van reële, historische personen (waarmee ik dan niet doel op mogelijk historische modellen voor de betreffende Arturhelden). Als er in de volle middeleeuwen al sprake is geweest van een culturele uitwisseling van persoonsnamen, dan zijn daarvoor ook heel andere wegen open geweest dan uitsluitend een literaire. Dit aspect – dat toch ook in bovenstaand artikel ruimschoots aan de orde komt – lijkt volledig te worden genegeerd en waar Kitson er toch aan refereert, meent hij de blik niet te moeten richten op Wales, maar op Northumberland en Galloway (p. 74). In Northumberland waren inderdaad al vroeg na 1066 Vlamingen te vinden, maar de kans dat die daar met een Welse (of Britse) culturele traditie in aanraking kwamen, is bijzonder klein. Hier lijkt de verwarring tussen de begrippen Engels en Brits (Brits-Keltisch) ons weer parten te spelen. De entree van Vlamingen in Galloway is van wat later datum en bovendien is de geschiedenis van Galloway in de vroege en volle middeleeuwen complex en lijkt Kitson de recente literatuur hierover (en over de Vlaamse aanwezigheid in Schotland) niet te kennen. De impressie is dat hij alles uit de kast haalt om de lezer te laten geloven dat het anders is dan ‘de keltologen’ schrijven. Overtuigen doet hij daarmee echter niet.

Eén interessant punt snijdt Kitson nog wel aan. Op p. 72 wijst hij op *Duvengael*, de naam van een ridder aan het hof van Artur die slechts voorkomt in regel 40 van de Roman van Walewein en in regel 2912 van de Roman van den Ridder Metter Mouwen (= Lancelot-compilatie 3, 17492).⁵⁷ Elders in de internationale Arturliteratuur is deze naam onbekend en Kitson suggereert dat hij kan zijn afgeleid van de Welse naam *Dyfnwal* (die zelf weer is ontleend aan het Iers; Oudiers *Domhnall*).⁵⁸ Meerdere historische personen komen voor als drager van deze naam en er zijn in het Oudwels orthografische varianten als *Dumngual*, *Dumnagual* overgeleverd die model kunnen hebben gestaan voor de Middelnederlandse naam *Duvengael*.⁵⁹ Deze naam is weliswaar in de Welse traditie sterk verbonden met het zogenaamde ‘Oude Noorden’ (en dus met Strathclyde en Galloway), maar is toch zo wijd verbreid dat de Nederlandse ontlening evenzogoed uit de historiografische traditie van Wales kan komen als uit de meer literaire. Bovendien valt niet geheel uit te sluiten dat de naam rechtstreeks uit Ierland (of in elk geval van een Ier) werd

⁵⁷ Zie ook Kitson, ‘Gawain/Gwalchmai and his peers’, 159. Recent over de naam *Duvengael*: A.M. Duinhoven, *Floris, Gloriant en Walewein. Middelnederlandse kringloopliteratuur*. *Middeleeuwse Studies en Bronnen* 90 (Hilversum 2006) 57-59. De meest recente dateringen luiden ‘na 1230’ voor de Roman van Walewein en ‘omstreeks 1300’ voor Van den Ridder Metter Mouwen; cf. (Bart Besamusca, *Walewein, Moriaen en de Ridder metter mouwen. Intertekstualiteit in drie Middelnederlandse Arturromans*. *Middeleeuwse Studies en Bronnen* 39 (Hilversum 1993) 33-39.

⁵⁸ Tijdens de Thirteenth Annual Easter Conference van de Society for Name Studies in Britain and Ireland (SNSBI), gehouden van 26 t/m 29 maart 2004 in Cambridge, hield Kitson hierover een lezing getiteld ‘*Duvengael, a Strathclyde(?) figure in Arthurian romance*’. Van deze lezing ken ik de inhoud niet.

⁵⁹ Voor de Oudwelse vormen zie bijvoorbeeld P.C. Bartrum, *Early Welsh Genealogical Tracts. Edited with notes and indexes* (Cardiff 1966) 184 (Index of Personal Names, s.v. ‘Dyfnwal’).

ontleend, al zou dan een Middelnederlandse vorm als ***duvenwael* waarschijnlijker zijn geweest. Het meest waarschijnlijk is inderdaad een geschreven bron uit Wales. Een context of nadere datering valt op basis van deze naam echter onmogelijk te geven.

In zijn recente boek *Ireland and the Grail* neemt de John Carey de verdediging op zich van de oude idee dat de oorsprong van het graalverhaal moet worden gezocht in Ierland.⁶⁰ Hij doet dit als keltoloog vanuit een gedegen kennis van de Oudierse en Middewelwse literatuur.

Carey betoogt aan dat we Chrétien de Troyes serieus moeten nemen wanneer hij zegt dat de Perceval door hem werd gebaseerd op een boek dat Filips van de Elzas, graaf van Vlaanderen (1168-1191) en Chretiens opdrachtgever, hem gaf als voorbeeld (rr. 66-67): *ce est li contes del graal, / don li cuens li baille le livre* ('het is het verhaal van de graal, waarvan de graaf hem het boek gaf').⁶¹ Verder voert Carey uitvoerig argumenten aan om zijn these te ondersteunen dat 'the story itself derives from the Welsh adaptation of a cluster of Irish tales'. Hij voegt daar meteen aan toe dat dan voor de hand ligt dat het boek dat Chretien als voorbeeld diende rechtstreeks vanuit Wales zal zijn gekomen. Dat dit boek dan uit (of via) de Vlaamse 'kolonie' in Pembrokeshire in het zuidwesten van Wales naar Vlaanderen kwam, wordt door Carey (p. 270) gekwalificeerd als vanzelfsprekend (*obvious*). Met deze vanzelfsprekendheid als uitgangspunt is *Ireland and the Grail* een belangrijk boek voor Nederlandse (en Vlaamse) historici, literatuurhistorici en arturisten, al was het maar om gefundeerde tegenargumenten tegen deze vanzelfsprekendheid te berde te brengen.

⁶⁰ John Carey, *Ireland and the Grail*. Celtic Studies Publications 11 (Aberystwyth 2007).

⁶¹ Carey, *Ireland and the Grail*, 270. Hierbij sluit natuurlijk ook de hierboven gemaakte vaststelling aan dat de spelling *Bedoiier* (voor Wels *Bedwyr*) erop wijst dat Chrétien deze naam kende uit een geschreven bron, en niet uit mondelinge overlevering.